

De zes principes van waarderend leren

Het versterken van talent, plezier en motivatie op school

‘Deze leerling loopt de kantjes er wel van af...’ Zo’n verzuchting horen we regelmatig van docenten. Het typeert één van de vraagstukken waar veel scholen in het voortgezet onderwijs op dit moment mee te maken hebben: Hoe versterken we de motivatie en het talent van leerlingen bij ons op school?

Een andere uitdaging is het verminderen van de werk- en prestatiedruk. Docenten voelen zich regelmatig overbelast en ervaren weinig tijd voor vakontwikkeling en eigen professionalisering. Veel leerlingen worden geconfronteerd met een enorme hoeveelheid toetsen en huiswerk waar ze zich doorheen worstelen. Ze leren voornamelijk voor een cijfer en niet om hun nieuwsgierigheid te bevredigen.

Dit soort vraagstukken zijn te plaatsen binnen een grotere zoektocht die gaande is binnen het onderwijs. Het huidige systeem voldoet niet meer aan de vragen en wensen van deze tijd. Scholen zijn op zoek naar manieren om het leerproces zo vorm te geven dat leerlingen meer gemotiveerd naar school gaan, ontdekken waar ze goed in zijn en met vertrouwen in zichzelf en hun eigen mogelijkheden de toekomst in gaan. Manieren die zowel het leerplezier, de mate van zelfvertrouwen en de prestaties van leerlingen ten goede komen, als het werkplezier van docenten. Het perspectief van waarderend leren biedt handvaten hoe docenten en schoolleiders hier in de praktijk invulling aan kunnen geven.

Een waarderende insteek

De afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor een waarderende benadering binnen het onderwijs: door de aandacht te richten op wat goed werkt en te onderzoeken hoe je dat kunt versterken, worden leerprocessen niet alleen effectiever maar

ook leuker. Lang werd gedacht dat we, zodra we weten wat niet goed gaat en waarom het juist daar misgaat, de sleutel in handen hebben om een situatie ten positieve te keren. Stromingen als de positieve psychologie, het oplossingsgericht werken, waarderend onderzoek en de sterke punten-benadering dagen deze veronderstelling uit. Zij zetten juist het opsporen, onderzoeken en uitbouwen van werkzame elementen centraal. Natuurlijk ontstaat vanuit een probleem vaak een gevoel van urgentie om iets te veranderen. Je vindt de meest kansrijke oplossingsrichting echter niet in het grondig analyseren van het probleem. Om tot leren en ontwikkelen te komen is het effectiever om aandacht te hebben voor succeservaringen en te onderzoeken wat dit ons vertelt over wat we vaker, slimmer of handiger kunnen doen.

De zes principes van waarderend leren

Op basis van wetenschappelijk onderzoek en ons werk op verschillende scholen formuleerden we zes principes die helpen om deze waarderende visie op leren en ontwikkelen in de klas en binnen de bredere schoolcontext in de praktijk te brengen. We zetten ze hieronder op een rij.

1. WAARDEER WAT IS

Mensen hebben de neiging om na afloop van een activiteit of proces direct te kijken naar wat er de volgende keer beter, slimmer of anders kan. Hierdoor staan we vaak onvoldoende stil bij al die dingen

die eigenlijk al goed gaan. Terwijl we ons allemaal juist gezien en gewaardeerd voelen als er eerst aandacht is voor de geboekte voortgang en de behaalde successen. Daarvoor is het geven van krachtige complimenten een belangrijke vaardigheid. Dat vraagt om regelmatig stil te staan bij vragen als ‘Wat zie je een leerling goed doen?’, ‘Wat snapt hij al?’, ‘Waar heb je ontwikkeling gezien de afgelopen periode?’ of ‘Over welke talenten beschikt een leerling?’. Het is overigens niet alleen belangrijk om hier aandacht voor te hebben in contact met leerlingen, ouders en collega’s, ook richting jezelf kan een waarderende blik het nodige opleveren. We zijn zelf vaak onze grootste criticus, waardoor we onvoldoende oog hebben voor onze eigen talenten en successen.

VOORBEELD

Heeft een leerling een tegenvallend rapport gekregen? Dan kan het helpen om eerst stil te staan bij een aantal goede cijfers op het rapport en te bespreken waarom het juist daar wel goed gaat. Breng vervolgens bij vakken waar de leerling moeite mee heeft, samen in kaart welke onderdelen van de stof hij al wel beheerst en hoe hij dit kan benutten voor de zaken die hij lastig vindt. Zo’n gesprek geeft de leerling zelfvertrouwen en vaak ook nieuwe ideeën om mee aan de slag te gaan.

2. VERSTERK WAT WERKT

Door te onderzoeken wat er in een specifieke situatie goed heeft gewerkt, krijg je zicht op de onderliggende succesfactoren. Hiermee heb je belangrijke bouwstenen in handen om dat wat werkt, te versterken. Het maakt je bewust van welke succesfactoren je wilt vasthouden of vaker kunt inzetten. Niet voor niets wordt er binnen het waarderend onderzoek (Appreciative Inquiry) vaak gezegd dat alles wat je aandacht geeft groeit. Het principe versterk wat werkt gaat niet alleen op bij succeservaringen. Ook als iets nog niet goed loopt, is er altijd wel een positieve uitzondering te vinden: geen enkel probleem speelt overal, op elk moment, in dezelfde mate. Door stil te staan bij wat er in deze uitzonderingssituatie anders was, krijg je zicht op mogelijke oplossingsrichtingen.

VOORBEELD

Verloopt de samenwerking binnen jouw sectie niet altijd even makkelijk? Wissel dan eens een aantal voorbeelden met elkaar uit van situaties waarbij jullie de samenwerking (iets) beter vonden verlopen dan anders. Probeer met elkaar te ontdekken wat daar werkte en waarom. Je kunt daarna bespreken wat een eerste stap is die jullie gaan zetten om de kans op succes in de toekomst te vergroten.

3. GA OP ONDERZOEK UIT

Naast een waarderende blik, is een onderzoekende houding belangrijk. Wanneer je het leerproces van een leerling wilt versterken, helpt het om je eigen meningen, oordelen en adviezen zoveel mogelijk op te schorten en de leerling met een open houding tegemoet te treden. Het stellen van vragen zet de ander aan tot reflectie. Door oprecht belangstellend te zijn naar de waarden, wensen, zorgen en ambities van je leerling maak je contact, voelt hij zich serieus genomen en is hij eerder geneigd om op zichzelf te reflecteren. Daarnaast hebben de aanpakken of oplossingen die de leerling zelf oppert vaak meer kans van slagen dan jouw adviezen.

VOORBEELD

Komt er een leerling bij je met een probleem of zorg? Probeer je advies dan nog even uit te stellen en leg de leerling eerst een aantal open, onderzoekende vragen voor. Denk aan vragen als 'Waar heb je last van?', 'Wat maakt het belangrijk voor je dat hier een oplossing voor komt?', 'Hoe zou het eruit zien als het juist wel lekker loopt?', 'Welke talenten heb je in huis die je hierbij kunnen helpen?'. Zo krijg je een helder beeld van wat de leerling graag wil en kun je samen onderzoeken wat voor hem een passende oplossing is.

4. ZET IN OP DE RELATIE

Waarderend leren vraagt om aandacht voor de relatie en versterkt relaties. Door met elkaar in gesprek te gaan over kwaliteiten, interesses en dromen, leren leerlingen en docenten elkaar (beter) kennen en waarderen. Deze positieve energie voedt de relatie en het vertrouwen. Het wordt hierdoor makkelijker om onderlinge verschillen te respecteren en benutten. Vaak maken kleine dingen in dit opzicht al verschil. Door ouders aan het begin van een gesprek een welgemeend compliment te geven over hun kind zet je een plezierige toon voor de rest van het gesprek. Het uitspreken van positieve verwachtingen heeft ook een positief effect. Voor je het weet sluipen opmerkingen als: 'Ik had meer van jullie verwacht' of 'Veel leerlingen struikelen over deze eindtoets, dus let extra goed op' erin. Terwijl je

ook zou kunnen zeggen; 'Ik weet dat jullie nog meer in huis hebben, laten we dat er dit blok samen uithalen' en 'Ik heb vertrouwen dat jullie met de nodige inzet een goed cijfer gaan halen voor deze toets'.

VOORBEELD

Een mooi voorbeeld van een oefening die kan helpen om de verbondenheid in een groep te verstevigen is 'de talentenmuur'. Verdeel de klas in vijf- of zestallen en laat ieder zijn naam in het midden van een A4-vel schrijven. Laat ze het vel vervolgens doorgeven. Iedere leerling schrijft één kwaliteit van hun medeleerling op het vel dat voor ze ligt. Daarna geven ze hem door. Ze mogen niet in herhaling vallen, de opdracht is dat ze steeds een nieuw talent bedenken. Hang de posters als ze helemaal rond zijn geweest op en vraag de leerlingen er langs te lopen en elkaars talenten te bekijken.

5. MAAK ENERGIE LOS

Lang niet iedereen heeft een positieve associatie bij woorden als leren, ontwikkelen en veranderen. En goedbedoelde adviezen hierover leiden dan ook niet altijd tot het gewenste resultaat. Denk maar eens aan een inspectiebezoek. Het blootleggen van blinde vlekken en problemen door zo'n bezoek kan nodig zijn, maar als het niets zegt over wat wel goed gaat zit het eerder een krachtig, energiek leerproces in de weg in plaats van dat het een goed vertrekpunt is. De meeste schoolleiders hebben dan ook moeite om het team op basis van een inspectierapport op plezierige en effectieve wijze in beweging te krijgen. Pas als we op zoek gaan naar wat we wél willen en verkennen wat we al in huis hebben om dat doel te bereiken, ontstaat vertrouwen in een goede uitkomst en energie om aan de slag te gaan.

Daarnaast is het van belang dat we een bepaalde mate van zeggenschap ervaren over de oplossingsrichting en onze talenten kwijt kunnen in de gekozen aanpak. Dat geldt net zo goed voor onszelf als voor leerlingen. Zo is het de moeite waard om leerlingen met enige regelmaat te bevragen op wat ze graag zouden willen leren en hoe ze dit denken te kunnen leren. Daarmee geef je ze de vrijheid om dingen voor

een deel op hun eigen manier te doen. En spreek je ze aan op hun verantwoordelijkheid om dit, uiteraard met de nodige ondersteuning, tot een succes te brengen. Dit komt de motivatie en het plezier in het leerproces ten goede.

VOORBEELD

Het delen van succeservaringen maakt energie los. Je kunt hier de eerste vijf minuten van een overleg bewust de tijd voor nemen door je collega's allemaal kort te vragen naar een positieve ervaring van de afgelopen tijd. Denk bijvoorbeeld aan een leuke les of een mooi gesprek. Zo'n rondje successen zet een prettige en productieve sfeer voor de rest van het overleg.

6. ZET KLEINE STAPPEN

Wensen en ambities zijn een krachtige stimulans om iets beter of anders te willen doen. Voelen dat je vooruitgang boekt, zorgt ervoor dat je volhoudt en die wensen en ambities ook realiseert. Daarbij is het belangrijk om te weten wat de eerste stappen in de richting van je gewenste toekomst zijn. Door deze stappen overzichtelijk en haalbaar te houden, is de kans op een succeservaring groot, waardoor je sneller geneigd bent een volgende stap te zetten. Door in kleine stappen te denken en niet te ver vooruit te plannen, blijf je flexibel. Je kunt je aanpak onderweg aanpassen aan veranderingen in de context.

VOORBEELD

Vraag leerlingen eens om zich een beeld van hun ideale les te vormen. Laat ze eerst zelf nadenken en hun ideeën vervolgens in kleine groepen uitwisselen. Geef ze de opdracht om samen op zoek te gaan naar de rode draad: wanneer is iets voor hen een goede les? Spreek met de klas één of twee dingen af waar jij de komende tijd rekening mee zult houden in je opzet en aanpak van de les en wat zij hierin kunnen bijdragen. Bespreek na een paar weken hoe jullie deze kleine aanpassingen hebben ervaren en wat een volgende stap zou kunnen zijn.

Waarderend leren is een kunst

We vormden deze principes op basis van de samenwerking met verschillende scholen. Plekken waar de wens of ambitie leeft om te focussen op het ontdekken en ontwikkelen van talenten die mensen in huis hebben, op de voortgang die zij maken in hun leerproces en op het vergroten van het plezier dat zij beleven aan leren. Dit is in de praktijk soms wel makkelijker gezegd dan gedaan. Het vraagt aandacht om een waarderende manier van kijken en werken onder de knie te krijgen en te behouden. Dat komt onder meer door de werking van ons brein. Onze hersenen laten meer activiteit zien bij negatieve leerervaringen dan bij positieve. Het negatieve krijgt

meer aandacht. Waarschijnlijk herken je dit bij jezelf. Waar denk jij aan na afloop van een werkdag: die fijne klas waar je weer zo lekker mee gewerkt hebt of juist aan die instructie die je niet lekker vond lopen? Waarschijnlijk blijft die laatste herinnering langer hangen. Daarnaast vormt ons brein een succes vliegensvlug om naar de nieuwe norm. De volgende keer moet het minimaal net zo goed, of het liefst nog beter gaan. Zo gaan we al gauw voorbij aan dat wat goed gaat. Ook maakt het huidige onderwijssysteem en de wijze waarop we gewend zijn om de dingen te doen het ons niet makkelijk om vast te houden aan de waarderende principes. Zo zit het beoordelen van de prestaties van leerlingen (en docenten) ten opzichte van een vaste, objectieve norm, zo sterk in ons onderwijs verankerd, dat het een kunst is om op een positieve wijze aandacht te hebben voor ieders talent en ontwikkelpotentieel.

Gelukkig is waarderend leren aan de andere kant ook makkelijker gedaan dan gedacht. Het is een kwestie van ergens beginnen en uitproberen wat voor jou en jouw omgeving werkt. We krijgen regelmatig de vraag of je in je eentje kunt starten met waarderend leren, of dat je de hele school mee moet hebben

om echt iets voor elkaar te krijgen. Hoewel het waarderend leren in een versnelling komt als je er in gezamenlijkheid op inzet, zien we dat één docent of schoolleider op dit gebied al veel verschil kan maken. Waarderend leren is een positieve, constructieve en onderzoekende manier van kijken naar mensen en hun ontwikkelpotentieel en gaat uit van vertrouwen in de ander en zijn mogelijkheden. Dit klinkt groot, maar het succes zit hem juist in kleine dingen anders of vaker doen. Denk alleen al aan het gebruik van positieve taal die gericht is op ontwikkeling. Zo hoorden we een docent laatst zeggen: 'Ik ben er nog niet achter waar deze leerling warm voor loopt, maar geef me even. Ik kom er vast achter!'.

Meer over waarderend leren

Wil je meer weten over deze waarderende aanpak? Lees dan ons boek *Waarderend leren in het voortgezet onderwijs*. In het boek laten we zien hoe de zes principes zich laten vertalen in een aanpak rond thema's als motivatie, talent, geluk en mindset. Ook besteden we aandacht aan het ondersteunen van leerlingen bij keuzeprocessen en het bouwen aan een positief groepsklimaat. Het boek bevat 35+ werkvormen om direct mee aan te slag te gaan.

BOEKEN EN ARTIKELEN

Het afgelopen jaar hebben we in opdracht van de Stichting Het Zelfstandig Gymnasium onderzoek gedaan naar wat je concreet kunt doen als school om de motivatie van leerlingen te bevorderen. De uitkomsten van ons onderzoek lees je hier:

🔗 takeastep.nl/motivatatie-versterken

🔗 takeastep.nl/motivatatie-op-school

Wil je meer weten over talentontwikkeling? Lees dan het boek **Ik kies voor mijn talent** van Luk Dewulf. Hierin staat duidelijk beschreven wat talent is, hoe je talenten op het spoor komt en kunt versterken.

Breng met behulp van de Sterke Puntentest jouw persoonlijk talentprofiel in kaart. Bestel het boek **Ontdek je sterke punten** en ontvang de link naar de online test.

FILMFRAGMENTEN

In dit filmfragment beschrijft docent en dirigent Benjamin Zander op aanstekelijke wijze hoe hij het beste in zijn studenten naar bovenhaalt.

🔗 waarderend-leren.nl/zander

Shawn Achor, professor op Harvard, laat in deze TED Talk op inspirerende wijze zien waarom geluk een voorspelaar is van succes en niet andersom.

🔗 waarderend-leren.nl/achor

Ben je benieuwd hoe je in de wijze waarop je toetst meer recht kunt doen aan de principes van waarderend leren? Kijk dan het filmfragment **Let's teach for mastery, not test scores**.

🔗 waarderend-leren.nl/khan

TAKE A STEP VERSTERKT WAT WERKT

Dit artikel is geschreven door Eefje Teeuwisse, Nina Timmermans en Annechien van Buurt van Take a Step. We helpen scholen om het beste in leerlingen en docenten naar boven te halen. De positieve psychologie is daarbij ons uitgangspunt. We ontwerpen voor iedere vraag een energiegevende en praktische aanpak. Van professionalisering van mentoren tot het ontwikkelen van een schoolplan. Van het opzetten van een waarderende audit tot actieonderzoek naar motivatie.

Dit jaar organiseren we verschillende masterclasses en leertrajecten rond thema's als motivatie, talent en mindset waar je als docent of schoolleider aan deel kunt nemen. Schrijf je in op www.takeastep.nl/activiteit

EEFJE TEEUWISSE

eefje@takeastep.nl

NINA TIMMERMANS

nina@takeastep.nl

ANNECHIE VAN BUURT

annechien@takeastep.nl